QORTI KOSTITUZZJONALI

IMĦALLFIN

S.T.O. PRIM IMĦALLEF MARK CHETCUTI
ONOR. IMĦALLEF GIANNINO CARUANA DEMAJO
ONOR. IMĦALLEF ANTHONY ELLUL

Seduta ta' nhar it-Tnejn, 24 ta' Frar, 2025.

Numru 39

Rikors numru 84/2023/1 TA

Tancred Tabone

v.

L-Avukat Ġenerali u l-Avukat tal-Istat

1. F'din il-kawża l-attur jilmenta minn dewmien esaġerat fil-proċeduri kriminali il-Pulizija vs Tancred Tabone, li nbdew fid-19 ta' Frar 2013 u sal-lum għadhom pendenti quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (bħala) Qorti Istruttorja. L-attur għandu 72 sena. Hu akkużat *inter alia* li bħala uffiċjal jew impjegat pubbliku, in konnessjoni mal-kariga tiegħu, talab, irċieva jew

aċċetta għalih jew għal ħaddieħor rigal jew wegħda ta' rigal; fl-istess kariga ħa interess privat f'aġġudikazzjoni, u saret ħasra b'qerq lill-amministrazzjoni; kien kompliċi fi kxif ta' sigrieti fdati lilu minħabba l-istat, professjoni jew kariga tiegħu, kif ukoll li b'mezzi kontra l-liġi għamel qligħ ta' aktar minn €2,329 għad-dannu tal-kumpannija Mediterranean Offshore Bunkering Company Limited; u għamel att ta' *money laundering*. Il-Qorti kienet ordnat ukoll il-ħruġ ta' ordni ta' iffriżar fil-konfront tal-imputat Tabone. Tnax-il sena wara u l-kumpilazzjoni għadha għaddejja.

2. Fl-20 ta' Frar 2023 l-attur fetaħ il-kawża u talab lill-Qorti sabiex tiddikjara:-

> *"1) Tiddikjara li bl-agir ta' l-intimat Avukat Generali u bil-mod kif qieghed jikkonduci l-istruttorja, inkiser u qed ikompli jinkiser id-dritt tieghu ghal smigh xieraq kif sancit mill-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u mill-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea;*
>
> *2) Tiddikjara n-nullita` tal-proceduri quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala qorti istruttorja fl-ismijiet "Il-Pulizija v Tancred Tabone" u l-konsegwenti estinzjoni ta' l-azzjoni kriminali in kwantu li bil-fatt li l-Avukat Generali ma jridx jaghlaq l-istruttorja d-difiza tieghu giet irrimedjabilment ippregudikata;*
>
> *3) Alternattivament ghat-talba precedenti, tordna lill-Avukat Generali sabiex jirrinvija ghal gudizzju l-atti quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala qorti istruttorja fl-ismijiet "Il-Pulizija v Tancred Tabone" f'terminu qasir stabbilit minn din l-Onorabbli Qorti in kwantu d-dewmien bil-ksur tal-Kostituzzjoni u tal-Konvenzjoni qed jilledi d-dritt tieghu ghal smigh xieraq;*
>
> *4) Taghti id-direttivi kollha sabiex jigi protett id-dritt fondamentali tieghu kif protett mill-istess Kostituzzjoni u Konvenzjoni inkluz l-ghoti ta' danni materjali u dawk mhux pekunjarji kif jigi pruvat waqt it-trattazzjoni tal-kawza."*

3. Fl-20 ta’ Marzu 2023 il-konvenuti wieġbu li:

“i. L-attur kellu rimedji ordinarji li m’għamilx użu minnhom qabel fetaħ il-kawża;

ii. L-Avukat tal-istat u l-Avukat Ġenerali m’humiex il-leġittimi kontradittiuri;

iii. M’hemmx ksur tal-jedd fundamentali protett bl-art. 39 tal-Kostituzzjoni;

iv. M’huwiex minnu li l-proċeduri kriminali tmexxew b’mod negliġenti;

v. M’hemm l-ebda terminu li qorti trid tosserva. Hemm bżonn ta’ xhieda barra minn Malta u għalhekk il-każ hu kumpless. Dan apparti li kawża ta’ din ix-xorta m’għandhiex isservi sabiex torbot idejn il-prosekuzzjoni.

vi. L-art. 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ma japplikax għaliex il-kawża għadha sub judice. Il-ġurisprudenza tal-QEDB hi li għall-finijiet tal-art. 6, wieħed għandu jikkunsidra l-proċeduri kriminali fl-intjier tagħhom.”

4. Bis-sentenza tal-11 ta’ Lulju 2024, l-Ewwel Qorti ddeċidiet hekk:

“Decide
Għaldaqstant għar-raġunijiet fuq imsemmija din il-Qorti qed taqta’ u tiddeċiedi r-rikors bil-mod segwenti:
Tilqa’ l-ewwel *talba rikorrenti.*
Tiċħad it-tieni *talba rikorrenti.*
Tilqa’ it-tielet talba *rikorrenti u tordna għalhekk li għandhom jiġu ffissati żewġ seduti mhux imbegħda minn xulxin għall-provi kollha li fadal tal-prosekuzzjoni b’dana li wara dawn iż-żewġ seduti, jsiru jew ma jsirux il-provi tal-prosekuzzjoni, il-provi għandhom jitqiesu bħala magħluqa.*
Tilqa’ ir-raba’ talba *rikorrenti billi tikkundanna lill-intimati bejniethom solidalment iħallsu lir-rikorrent, is-somma ta’ sebgħat elef ewro (€7000) bħala danni non pekunjarji bl-imgħaxijiet legali mill-presenti Sentenza sal-pagament effettiv.*
Spejjes ta’ din il-proċedura għall-intimati”.

5. Wara li l-Qorti għamlet rassenja ta' x'sar, jew aħjar x'ma sarx fis-seduta li saru quddiem il-Qorti Istruttorja, għamlet dawn il-konsiderazzjonijiet:

> *"Minn eżami ta' dawn is-seduti jirrizulta hekk:*
>
> *Ma attendietx il-prosekuzzjoni minħabba indisposizzjoni, jew għaliex il-prosekutur inqabad quddiem qorti oħra. Dan kien 10 darbiet.*
> *Bi qbil bejn il-partijiet ma sar xejn u ingħata differiment. Dan kien 5 darbiet.*
> *Seduti fejn ma sar xejn fis-sens li ma tressqux xhieda. Dawn kienu 27. Fost dawn fis-seduta tal-4 ta' Mejju 2020. Wara differiment ta' kważi aktar minn ħames xhur ġiet differita minħabba l-Covid għad-9 ta' Novembru 2020.*
> *Seduti fejn xehdet persuna waħda kien hemm 9.*
>
> *Dan ifisser li tul 13 il-sena kien hemm 'il fuq minn 60 seduta. F'51 seduta prattikament ma sar xejn jew sar ftit li xejn. Per di piu' huma waħdiet dawk is-seduti li fihom xehedu aktar minn żewġ xhieda. Il-Qorti tfakkar li din kienet Kawża li ħolqot ċertu skaplur u li ġabet magħha bosta kontroversji nazzjonali. Bħal ma dejjem jiġri għal għajn l-istampa l-ewwel ftit seduti jkunu kollha mimlija enerġija. Di fatti, f'dawk is-seduti bikrin, kien hemm seduta li f'waħda minnhom tressqu sitt xhieda. Irid jingħad ukoll li ġew esebiti kwantita' ta' dokumenti. Iżda ġara li aħbar toqtol lill-oħra u din il-Kawża waqgħet fil-bir tas-skieken. Minsija minn kulħadd.*
>
> *Jibda biex jingħad li din il-Qorti tirrikonoxxi li din il-Kawża tippresenta komplessivita' ta' provi anke minħabba raġunijiet ta' natura teknika. Pero' l-kumplessitá fiha nnifisha mhux neċessarjament tiġġustifika proċedimenti twal li xorta jistgħu jwasslu għal vjolazzjoni tar-rekwiżit taż-żmien raġjonevoli (Ara* ***Matong vs Poland, QEBD, 9 ta' Ġunju 2009, §30; Rutkowski and Others v. Poland, QEBD, 7 ta' Lulju 2015, § 137****). Difatti fil-każ* ***Cipolletta v. Italy*** *il-QEBD, għalkemm għarfet il-kumplessitá ta' proċeduri ta' insolvenza, sabet li tul ta' madwar ħamsa u għoxrin sena u sitt xhur ma jissodisfax ir-rekwiżit ta' "żmien raġonevoli" (ara §44). Tabilħaqq il-kumplessitá waħidha tal-każ ma twassalx sabiex kwalunkwe dewmien jitqies bħala raġonevoli (Ara* ***Ferrantelli u Santangelo vs Italy, QEBD, 7 ta' Awwissu 1996, § 42****).*
>
> *Huwa minnu wkoll li l-kwistjoni tar-rogatorji kienet waħda li ġabet ħafna diffikulatijiet li bdew jostakolaw l-andament tal-Kawża, iżda din baqgħet għaddejja għal bosta snin. Minkejja l-kwistjoni tar-rogatarji, ma kien hemm xejn xi jżomm lill-prosekuzzjoni milli tressaq aktar xhieda minflok ma tressaq xejn minħabba l-istennija tar-rogatorji. Anzi din kellha isservi biex jitressqu aktar xhieda li kellha l-prosekuzzjoni. B'dan il-mod*

kienet taqta' miż-żmien li issa jrid jittieħed wara li jaslu r-rogatorji kollha. Imma li f'42 seduta prattikament ma jsir xejn, aktar minn żewġ terzi tas-seduti li saru sa issa, ma hiex aċċettabbli.

Anke l-istess Qorti, fis-seduta tal-5 ta' Frar 2024 għamlet referenza għal nuqqas serju kemm tkarkru l-proċeduri tar-rogatorji fid-dawl, li ħames snin wara il-prosekuzzjoni riedet tagħmel rogatorju ulterjuri u l-kawża ġiet differita għall-11 ta' Marzu 2024. Meta fit-2 ta' Frar 2024 il-Kummissarju tal-Pulizija presenta rikors għal differiment, il-Qorti ma laqatux u ordnat lil Avukat Ġenerali sabiex jinformaha dwar l-ittri rogatorji. Fis-seduta tal-25 ta' Frar 2022 fakkret li sa fejn jirrigwarda l-ittri rogatorji dawn kienu ilhom li ġew presentati u li ma hux sewwa li r-rikorrent jibqa' jkaxkar b'dawn il-proċeduri pero xhieda ma tressqu xejn. F'dawn l-esklamazzjonijiet, hemm indikazzjoni ċara, li anke l-Qorti kienet esasperata bid-dewmien esaġerat da parti tal-prosekuzzjoni biex tressaq il-provi tagħha.

Issa tajjeb li jingħad, li ġie stabbilit li r-responabbilitá ta' dewmien kaġunat minn differimenti, minħabba nuqqas ta' attendenza tal-persuni rilevanti (bħal xhieda, ko-akkużati u rappreżentanti legali) taqa' fuq il-Qrati nazzjonali u kif diġa' osservat minn dawn kien hemm 42 seduta. (Ara ***Tychko v. Russja, § 68****; ara wkoll* ***Sentenza fl-ismijiet Ellul Sullivan et vs L-Avukat Ġenerali tar-Repubblika et, Qorti Kostituzzjonali, 18 ta' Ġunju 2008****. Di piu', kif diġa' rilevat aktar 'l fuq, l-attitudni passiva tal-partijiet ma jeħlisx lill-Qrati mill-obbligu li jiżguraw is-smiegħ tal-proċess ġudizzjarju għeluq żmien raġonevoli kif rikjest fl-artikolu 6 § 1. Il-Qorti kellha tara li l-partijiet, partikularment il-prosekuzzjoni, taqdi dmirha anke fid-dawl tar-rinviji u struzzjonijiet tal-Avukat Ġenerali, meta dan tal-aħħar ikunu indikaw x-xhieda li għandhom jinstemgħu. Ġieli l-Avukat Ġenerali talab, li jitressqu ammont ta' xhieda u ma tressqu xejn jew tressaq wieħed. Li tressaq xhud wieħed biex għal ġurament tkun saret xi prova, ma hiex konformi mad-dettami ta' smiegħ xieraq fi zmien raġjonevoli, l-aktar l-aktar meta ma tingħatax spjegazzjoni, għal fejn tressaq xhud wieħed u agħar meta ma jitressaq ħadd.*

Il-Qorti tfakkar li l-Leġislatur qatt ma ried li l-kumpilazzjonijiet jittawlu daqshekk tant li bħala regola ġenerali kumpilazzjoni suppost għandha żmien xahar biex tingħalaq (ara artikolu 401 tal-Kodiċi Kriminali). Għalkemm huwa minnu li dan il-perjodu jista' jkun estiż sa mhux aktar minn tlett xhur kull darba bil-kunsens tal-President tar-Repubblika. Imma dawn l-estensjonijiet ma kienux maħsuba biex jintużaw b'mod interminabbli. Skont din il-Qorti, l-Avukat Ġenerali meta jara li kawża qed iddum b'mod irraġjonevoli, għandu jgħarraf lill-President b'dan, għaliex ma jfissirx li l-President għandu jilqa' talbiet għall-estensjoni b' għajnejh magħluqa, iżda xi ħadd irid jiftaħlu għajnejh u l-aktar persuna posizzjonata tajjeb biex tagħmel dan, huwa l-Avukat Ġenerali.

Kif spiss saħqu l-qrati tagħna, fl-aħħar mill-aħħar, id-dmir jibqa' tal-Qorti li ma tippermetti lil ħadd mill-partijiet, inklużi d-difensuri, li jabbużaw mill-proċess ġudizzjarju u fl-istess waqt tiżgura li l-periti ġudizzjarji jaqdu dmirijiethom fi żmien raġjonevoli mingħajr il-ħtieġa li toqgħod tistenna lill-partijiet biex jattirawlha l-attenzjoni (Ara ***Sentenza PA fl-ismijiet Joseph Gatt et vs L-Avukat Ġenerali tad-29 ta' Lulju 2013 deċiża mill-Qorti tal-Appell fit-28 ta' Frar 2014; Ara ukoll Żakkarija Calleja vs Avukat Ġenerali, Qorti Kostituzzjonali, 29 ta' Lulju 2013; u Capuano vs Italy §§ 30-31; Versini vs France § 29; Sürmeli vs Germany [GC], § 129****).*

Il-Qorti ma tistax tieħu attitudni passiva billi tħalli lill-partijiet jiddeterminaw il-proċess, bħal meta kien hemm diversi drabi bi qbil bejn il-partijiet li jkun hemm differiment. Il-minimu li jista' jsir, li tingħata raġuni għalfejn din it-talba għad-differiment. Meta l-partijiet jaraw li l-Qorti qed tilqa' talbiet bħal dawn mingħajr ma tesiġi raġuni, mis-sebgħa joħdulha l-id biex b'hekk anke l-Qorti issir indolenti u kompjaċenti. Il-Qorti iżżid tgħid, li anke l-Avukat Ġenerali għandu l-obbligu tiegħu li ma jippermettix dewmien, partikularment meta jara, li dak li jitlob bħala xhieda ma jkunx qiegħed isir. Dan għandu jattira l-attenzjoni tal-Qorti biex fost oħrajn ma tippermettix differimenti b'ċertu liberalita'.

It-tkarkir tal-proċeduri joħloq preġudizzji kbar lill-imputat partikularment fiċ-ċirkostanzi li għandha quddiemha l-Qorti. Tul dawn il-proċeduri r-rikorrent kellu ħajtu determinata mill-Kawża għaliex għandu ordni ta' konġelament li prattikament ipparalizzatu fl-attivitajiet kummerċjali tiegħu. Saru rikorsi biex jinbiegħu ishma, biex tinbiegħ propjeta' u saħansitra biex ikun jista' jinkassa mill-assigurazzjoni tiegħu, biex ikun jista' jħallas l-ispejjes mediċi li nkorra. Uħud ntlaqgħu oħrajn le.

Meta saru l-proċeduri, ir-rikorrent kellu sittin sena. Ilum għandu sebgħin sena. Meta l-proċeduri jipprolongaw rwieħhom b'dan il-mod, ikun qiegħed jiġi inflitt fuq il-persuna xorta ta' kastig informali indipendentement mill-fatt jekk finalment jinstabx ħati, jew le. Ħadd ma għandu jkun soġġett b'mod irraġjonevoli għal dawn l-effetti kollaterali ta' kawża, meta dawn l-effetti jkunu frott it-tul tal-proċeduri. Dawn ma jibqgħux kawtelatorji imma jieħdu l-bixra ta' punittivita.

Ħafna drabi jkun hemm min jiġġustifika d-dewmien minħabba defiċjenzi fis-sistema, bħal meta f'dan il-każ l-ispettur kellu jallontana ruħu mill-kawża għax kellu oħra jew ma jkunx deher għaliex inqabad quddiem Kawża oħra. Jew meta l-ispettur jiret il-każ minn Uffiċjal, u jitlob differiment biex ikun jista' jistudja il-każ, li ukoll ġara f'din il-Kawża.

*Imma l-Qorti Ewropeja kemm-il darba rriteniet li l-konvenzjoni "…. imposes on the Contracting States the duty to organise their juridical system in such a way that the Courts can meet the requirements of this provision" (****Salesi vs Italy (26/02/1993)****). It wishes to reaffirm the importance of administering justice without delays which might prejudice its effectiveness and credibility (****Katte Klitsche de la Grange***

vs Italy (27/10/1994) – (ara A.P. vs Italy 28/07/1999 Application 35265/97 – para. 18).” (ara wkoll Von Maltzan and Others v. Germany (dec.) [GC], § 132*).*

Meta kawża tieħu żmien irraġjonevoli, tikkawża ukoll preġudizzju lill-persuna akkużata anke fil-provi li jrid iressaq. Di fatti, ir-rikorrent jilmenta, li diversi persuni li kien bi ħsiebu jressaq bħala xhieda in difesa, laħqu mietu. Fost dawn kien hemm John Pace li miet fid-19 ta' Ġunju 2014 (a' fol 103), Alfred Mallia li miet fil-15 ta' Mejju 2019 (a' fol 104), Reginald Soler li miet fis-27 ta' Lulju 2016 (a' fol 105), Robert Staines li miet fl-2015 (a' fol 106), Carmel Gatt li miet fil-5 ta' Mejju 2010 (a' fol 108).

Meta l-Qorti tara dan kollu tifhem l-ażjoma ta' "Justice delayed, Justice denied." Proċeduri fit-tul inixxfu l-provi, xi provi jisvanixxu biż-żmien, u l-memorja tax-xhieda tiġi bil-fors affettwata. B'dana kollu, din il-Qorti ma tistax ma tqiesx ukoll il-komportament tal-persuna akkużata tul il-proċeduri. Il-Qrati iridu ukoll joqogħdu attenti, li ma tkunx il-persuna stess taħt akkuża, li tibda tikkontribwixxi biex itulu l-proċeduri sabiex propju aktar 'l quddiem ikunu jistgħu jirrikorru għal dawn il-Qrati jilmentaw b'dewmien irraġjonevoli.

Il-Qorti mill-ewwel tgħid li ma jidhirx li dan huwa l-każ f'din il-kawża, għaliex milqut kif inhu r-rikorrent minn ordni ta' konġelament tal-assi kollha tiegħu (freezing order) ma hux fl-interess tiegħu li l-Kawża ittul. B'dana kollu l-Qorti ma tistax ma tosservax, li kien hemm diversi drabi meta differiment fil-Kawża intalab mir-rikorrent bi qbil mal-prosekuzzjoni mingħajr ma tressqu xhieda. Di pju, minkejja dan it-tul kollu, fl-atti ma hemm xejn li jindika, li qabel ma saret din il-Kawża kien hemm mumenti fejn ir-rikorrent prova jħeġġeġ biex ma jkunx hemm aktar dewmien. Kienet il-Qorti biss li ilmentat minn dan il-fattur (ara supra).
Illum l-Attur qiegħed jilmenta li numru ta' xhieda li ried iressaq issa huma mejtin u għalhekk ġie mċaħħad milli jressaqhom minħabba dan id-dewmien. Mhux ix-xhieda kollha mietu fil-mori tal-proċeduri, tant li wieħed minnhom miet fl-2010, iġifieri tlett snin qabel bdew il-proċeduri. Kwantu għall-oħrajn, ħadd minnhom ma miet riċentement. Kien hemm min minnhom fl-2015, min fl-2016 u bl-aħħar wieħed fl-2019. Il-Qorti għandha għalfejn tifhem, li r-rikorrent kien konsapevoli bl-imwiet tagħhom fl-epoka tad-deċess, b'dana kollu baqa' ma għamel xejn waqt il-proċeduri biex jiġbed l-attenzjoni tal-Qorti bil-preġudizzju li kien qiegħed jikkawża d-dewmien, biex forsi il-Qorti tifhem li ma għandhiex tippermetti aktar differimenti bil-liberalita' tal-mod kif dawn kienu jintalbu.

Madankollu, ir-responsabbiltà ewlenija għall-preparament ta' każ u għat-tmexxija b'ħeffa tas-smigħ tal-kawża taqa' taħt il-Ġudikant (Ara ***Capuano vs LItalja, Nru 9381/81, 25 ta' Ġunju 1987, paragrafi 30-31****). Ġie stabbilit ukoll, li l-attitudni passiva tal-partijiet ma jeħlisx lill-Qrati mill-obbligu li jiżguraw is-smiegħ tal-proċess ġudizzjarju għeluq*

żmien raġonevoli kif rikjest fl-artikolu 6 § 1 (ara sentenzi ġia ċitati supra). Iżda ġie stabbilit li l-kondotta tal-persuna tul il-proċeduri, għalkemm ma titfax ħtija fuq il-parti konċernata għad-dewmien kawżat, "għandha jkollha relevanza għal-likwidazzjoni tal-kumpens lilhom dovut" (Ara ***Sentenza fl-ismijiet Iris Cassar et -vs- Avukat Ġenerali, Qorti Kostituzzjonali, 27 ta' Marzu 2015****).*

Tutto sommato l-awturi josservaw b' mod ġenerali josservaw is-segwenti:

"The purpose of 'reasonable time' guarantee, which applies to both criminal and non-criminal cases, is to protect 'all parties to the proceedings ….. against excessive procedures; delays' and 'underlines the importance of rendering justice without delays which might jeopardize its effectiveness and credibility'. In Criminal cases, it is also 'designed to avoid that a person charged should remain to long in a state of uncertainty about his fate. In Criminal cases, the reasonable time guarantee, runs from the moment that an accused is subject to a 'charge' by which is meant 'substantially effected by it'." (Ara ***Harris, O.Boyle and Warbrick, Law of the European Convention of Human Rights, 4th Ed. pag 441 u ara ukoll Stogmuller -vs- Austria 1969, Wenhoff -vs- Germany 1968 u H -vs- France 1989****). F'dan il-kuntest intqal ukoll hekk:*

"With respect to criminal cases, the Court has held that as the beginning of the relevant period must be taken the moment at which 'a criminal charge' is brought since it is only from that moment that the determination of a criminal charge can be involved. However, the rationale mentioned above implies that the period may not in all cases begin at the moment at which the person in question is officially indicted. Even before that he may have realised that he is suspected of a criminal offence so that from that moment he has an interest in that a decision about this suspicion be made bt the Court. This is quite evident in those cases when an arrest precedes the moment of the formal charge. It is, therefore important here as well that in the Strasbourg caselaw an autonomous meaning is assigned to the concept of 'charge', the starting point being that a substantive and not a formal concept of 'charge' must be used because of the great importance that the principle of fair trial has for a democtaric society." (Ara ***Theory And Practice of The European Convention on Human Rights, Van Djik - Van Hoof, 2nd Ed, Pg329 u ara ukoll Wemhoff supra****).*

Għalhekk fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjonijiet kollha din il-Qorti ser issib li r-rikorrent tassew kellu d-dritt fundamentali kif imħarsa mill-artikolu 39(1) u 6 tal-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni rispettivament minħabba dewmien irraġjonevoli".

6. Fis-26 ta' Lulju 2024 il-konvenuti appellaw mis-sentenza tal-Ewwel Qorti. Fit-30 ta' Awwissu 2024 l-attur wieġeb u ta r-raġunijiet għalfejn din il-Qorti għandha tiċħad l-appell.

L-Ewwel Aggravju.

7. Il-konvenuti jilmentaw li l-attur kellu rimedju ordinarju li naqas milli juża qabel fetaħ il-kawża. Isostnu li seta' jilmenta quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti Istruttorja u jitlobha tieħu l-azzjoni li hemm bżonn. Għalhekk isostnu li l-Ewwel Qorti kellha tirrifjuta li tqis l-ilment tal-attur skont l-art. 46(2) tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-art 4(2) tal-Konvenzjoni Ewropea.

8. L-argument tal-konvenuti hu mingħajr bażi. Il-kawża kriminali għadha qiegħda tinstema' quddiem il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti Istruttorja li m'għandha l-ebda poter tiddikjara magħluq l-istadju provi tal-prosekuzzjoni. Hu l-Avukat Ġenerali li bil-liġi għandu l-poter li jibqa' jibgħat rinviji biex jinstemgħu provi, sakemm jiddeċiedi li joħroġ l-artikoli.

9. F'dan l-aggravju l-konvenuti lmentaw ukoll li mhumiex il-leġittimi kontradittari u *semmai* għandhom iwieġbu l-pulizija li qegħdin imexxu l-prosekuzzjoni.

10. L-Ewwel Qorti qalet (ara dik il-parti tas-sentenza bit-titlu *Rimedju*):

> *"Kwantu għall-presenza taż-żewġ intimati dawn huma t-tnejn responsabbli għall-ksur. L-Avukat Ġenerali bħala l-Uffiċċju li taħt il-ħarsien tiegħu jitmexxew il-proċeduri kriminali fid-dawl kemm dak li tipprovdi l-Kostituzzjoni u anke il-Kodiċi Kriminali u kwantu għall-Avukat tal-Istat bħala li għandu jwieġeb għad-defiċjenzi tas-sistema in ġenerali".*

11. Il-Qorti ma taqbilx għaliex:

> "i. L-Avukat Ġenerali hu direttament involut f'dawn il-proċeduri. Skont l-art. 2 tal-Ordinanza dwar l-Avukat Ġenerali, hu l-Uffiċjal Prosekutur Ewlieni f'Malta. Quddiem il-Qorti tal-Maġistrati kemm bħala qorti ta' ġudikatura kriminali u wkoll qorti istruttorja, l-Avukat Ġenerali imexxi l-prosekuzzjoni jew jassisti fil-prosekuzzjoni (art. 3 tal-istess Ordinanza). Il-prosekuzzjoni għadha qiegħda tressaq il-provi bil-proċedura tar-rinviji (art. 405 tal-Kodiċi Kriminali), u f'dan il-proċess hu wkoll involut l-Avukat Ġenerali. Il-konvenuti stess m'għamlux referenza għal disposizzjoni fil-liġi li tagħti l-poter lill-qorti istruttorja li tiddikjara magħluq l-istadju tal-provi tal-prosekuzzjoni. Hu ċar kristall li bir-rinviji l-Avukat Ġenerali għandu rwol prinċipali fil-proċeduri kriminali li dwarhom jilmenta l-attur, u m'hemmx dubju li huwa leġittimu kontradittur.
>
> ii. L-Avukat tal-Istat tħarrek minħabba li l-attur jilmenta minn dewmien fi proċeduri ġudizzjarji. Hu l-Gvern li għandu r-responsabblita' li jiżgura li l-qrati għandhom il-mezzi biex jiżguraw li f'proċeduri ġudizzjarji ma jkunx hemm dewmien bla bżonn. Pero' sallum fil-kumpilazzjoni l-qorti m'għandhiex diskrezzjoni li minn jeddha tordna l-għeluq tal-provi tal-prosekuzzjoni, fejn per eżempju tkun qiegħda tkaxkar saqajha. L-Avukat tal-Istat qiegħed jirrappreżenta lill-Gvern (art. 181B tal-Kap. 12) u altru milli hu leġittimu kontradittur."

12. Għaldaqstant, tiċħad l-ewwel aggravju.

<u>It-tieni aggravju</u>.

13. Dan l-aggravju jitratta dwar il-meritu. Il-konvenuti jilmentaw li:

"i. Il-proċess kriminali jrid jiġi eżaminat fl-intjier tiegħu u għalhekk l-art. 6 tal-Konvenzjoni ma japplikax għaliex il-proċeduri għadhom pendenti;

ii. Il-każ preżenti hu wieħed mill-iktar kumplessi li għandu l-pajjiż, u l-prosekuzzjoni ma tistax tmexxi mingħajr ma jkollha l-aħjar provi;

iii. Fadal xhieda importanti x'tinstema'. Il-prosekuzzjoni tiddependi minn tagħrif li għad trid tintbagħat wara li saru ittri rogatorji. Mill-atti hu evidenti li l-prosekuzzjoni qiegħda tagħmel xogħolha. Dawk huma l-provi li fadal tal-prosekuzzjoni.

iv. Wieħed irid jikkunsidra l-kumplessita tal-każ, in-numru kbir ta' kumpanniji involuti, id-diffikulta sabiex jinstabu xhieda f'pajjiżi barra minn Malta sabiex jagħtu t-tagħrif li hemm bżonn, u t-traduzzjonijiet li jridu jsiru ta' kull dokument. Dan kollu jista' jwassal biex il-każ jitwal iktar.

v. L-ewwel qorti ma qisitx l-implikazzjonijiet meta ordnat li l-prosekuzzjoni tagħlaq il-provi fi żmien xahrejn mis-sentenza."

14. Fl-ewwel lok il-fatt li l-proċeduri kriminali għadhom pendenti, ma jfissirx li l-attur m'għandux jedd iressaq ilment taħt l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni. L-Art. 4(1) tal-Att dwar il-Konvenzjoni Ewropea (Kap. 319) jagħmilha ċara li persuna tista' tiftaħ kawża u tallega li xi wieħed mid-drittijiet tal-bniedem u libertajiet fundamentali, *".... jkun ġie, ikun qed jiġi jew <u>ikun x'aktarx ser jiġi miksur dwarha</u> .....".* Għalhekk, ma kienx hemm għalfejn l-attur jistenna sakemm spiċċaw il-proċeduri kriminali kontrih.

15. Il-Qorti tosserva li l-Ewwel Qorti għamlet analiżi dettaljata ta' dak kollu li sar quddiem il-Qorti Istruttorja, u kkonkludiet li:

"i. Kien hemm 'il fuq minn 60 seduta;

ii. F'51 seduta ma sar xejn jew ftit li xejn;

iii. Kienu waħdiet dawk is-seduti li fihom instemgħu żewġ xhieda jew iktar;"

16. Għalkemm l-Ewwel Qorti rrikonoxxiet li l-kawża kriminali tippreżenta *"komplessivita' ta' provi anke minħabba raġunijiet ta' natura teknika"*, jibqa' l-fatt li diġà ilhom tnax-il sena pendenti u l-istadju tar-rinviji għadu mhux magħluq.

17. Skont ma xehed l-ispettur Rennie Stivala, il-prosekuzzjoni qiegħda tistenna li jintbagħatu mill-Isvizzera tweġibiet għal domandi li saru permezz ta' ittri rogatorji. Ix-xhud spjega:

> *"F'Novembru tal-2016 tlajna nagħmlu smigħ l-Isvizzera. Għamilna four days, kien hemm żewġ kumpanniji li kellhom bzonn jiġu mistoqsija diversi mistoqsijiet ..... Dan sar f'Novembru 2016. Sakemm waslu r-risposti ta' dawk l-erba ijiem xogħol li konna hemmhekk u ġew translated, jidhirli ġew preżentati fl-2018. Dornihom jien u l-Avukat Ġenerali li dak iż-żmien kien jieħu ħsieb ir-rinviju tal-każ, u rajna li kien għad jonqos diversi dettalji li aħna tlabna. Ir-raġuni kienet illi l-kumpanniji Svizzeri jew rappreżentanti l-Isvizzera, kien bagħtu r-rappreżentanti tagħhom, tal-kumpanniji pero' ma setgħux jirrispondu għaż-żmien daqshekk lura ta' meta aħna konna qed nagħmlu d-domandi. Allura xorta weħilna. Ġie deċiż mal-Avukat Ġenerali li ssir talba supplimentari għall-għajnuna għar-rogatorji. Ħdimna fuqha jiena u l-Avukat Ġenerali .... Ġiet ippreżentata fil-bidu tal-2020..... Niftakar pero' li l-Isvizzeri bagħtulna nota ta' kjarifika.... Once li waslet hawn Malta u ġiet preżentata fl-atti, kellha tiġi translate dik, rajna x'kellhom bżonn..... Erġajna ippreżentajna l-kjarifika jekk m'inhix sejjer żball f'Lulju jew Awissu tal-2022. Ġiet translated reġgħet u reġgħet ġiet mibgħuta lill-awtoritajiet Svizzeri"*.

18. Ma jirriżultax li sal-lum hemm data meta ser jinstemgħu x-xhieda li fadal ġewwa l-Isvizzera u wisq inqas xi ħjiel meta dan l-eżerċizzju ser isir. Però li hu ċar hu li kollox miexi pass bil-mod ħafna.

19. Il-fatt li hemm bżonn il-ġbir tal-provi bil-proċedura tal-ittri rogatorji ġewwa l-Isvizzera, jirrendi l-każ ta' ċertu kumplessità. Wieħed irid japprezza li f'dik it-tip ta' proċedura hemm bżonn il-koperazzjoni tal-pajjiż li lilu ssir it-talba. Il-Qorti tifhem li sakemm isiru traduzzjonijiet u jintbagħatu d-domandi lill-awtorità estera, bilfors irid jgħaddi ftit taż-żmien. Fattur ieħor li x'aktarx laqgħat il-progress tal-kawża kien il-perjodu tal-*Covid* (Marzu 2020).

20. Min-naħa l-oħra l-konvenuti ma wrewx lill-Qorti bi provi li minn meta ppreżentaw id-domandi supplimentari li l-prosekuzzjoni qalet li hemm bżonn li tagħmel ix-xhieda barra minn Malta, l-affarijiet saru b'mod li ma jinħeliex żmien bla bżonn. Tista' tgħid għaddew iktar minn 5 snin minn meta l-prosekuzzjoni għamlet id-domandi, u ma jirriżultax li hemm xi ħjiel meta ser issir seduta fl-Isvizzera. Lanqas ma tressqu provi li jistgħu jikkonvinċu lil din il-Qorti li l-prosekuzzjoni għamlet li setgħet biex dak li għandu jsir, isir b'mod effiċjenti u bla dewmien.

21. Fis-sentenza <u>Messina v Italy</u> tat-2 ta' Frar 1993, il-QEDB qalet:

> *"28. In view of the nature of the charges preferred against the applicant, the Court accepts that the judicial authorities must have encountered some difficulties linked to the number of persons to be questioned and the number of witnesses to be heard, <u>as well as to the need for evidence to be taken on commission</u>.*
>
> *It cannot however regard as "reasonable" in this instance a lapse of time which is already more than seven years for proceedings which have still to be completed"*.

22. Imbagħad fil-każ Van Pelt v France (31070/96) tat-23 ta' Mejju 2000, il-QEDB osservat:

> *"41. La Cour constate tout d'abord que l'instruction de l'affaire présentait sans conteste un degré de complexité important. Celui-ci découlait du nombre de personnes impliquées, de l'organisation elle-même du trafic et du caractère international de celui-ci résultant du fait qu'une partie des infractions avait été commise à l'étranger et de ce que des sociétés fictives situées dans quatre pays étrangers étaient également concernées par l'instruction.*
>
> *42. Elle note en outre que certaines des personnes impliquées résidaient elles-mêmes à l'étranger et qu'au cours de l'instruction, le juge a été amené à commettre de nombreux experts traducteurs, à émettre également de nombreuses commissions rogatoires internationales et à effectuer un transport sur les lieux en Espagne".*

23. F'dak il-każ il-Qorti kkonkludiet li perjodu ta' tmien snin mid-data tal-arrest sakemm il-kawża nqatgħet mill-Qorti ta' Kassazzjoni, ma kienx dewmien eżaġerat meta tikkunsidra ċ-ċirkostanzi partikolari ta' dak il-każ. Però fil-każ tal-lum ma jirriżultax li kien hemm dawk id-diffikultajiet kollha li jissemmew fil-każ Van Pelt v France.

24. Każ ieħor kien ta' Agistinho Ribeiro u Pessoa Leal v Portugal tat-18 ta' Jannar, 2024. Ir-rikorrenti lmentaw minn dewmien żejjed fil-proċeduri kriminali. Proċeduri li damu kważi sitt snin. Il-QEDB qalet:

> *"11. Having examined all the material submitted to it, the Court has not found any fact or argument capable of justifying the overall length of the proceedings at the national level. In particular, it finds that the Government failed to explain the actions that were taken by the Portuguese authorities to expedite the investigation and specifically the execution of the rogatory letter. Having regard to its case-law on the subject, the Court considers that in the instant case the length of the proceedings was excessive and failed to meet the "reasonable time" requirement.*

> *12. These complaints are therefore admissible and disclose a breach of Article 6 § 1 of the Convention”.*

25. Fil-każ tal-lum li hu żgur hu li l-konvenuti ma ressqux provi sodisfaċenti li jistgħu b’xi mod jiġġustifikaw dan it-trapass ta’ snin kollha u s’issa għad lanqas ma ngħatat data mill-awtoritajiet Svizzeri meta ser issir seduta. Għalkemm l-ispettur Stivala qal li kien hemm korrispondenza, ma ppreżenta xejn. Qal ukoll:

> *“Li nista’ ngħid illi huma stess ikkomunika kif għidt f’Awissu magħna. Jiena bgħattilhom email. Erġajt bgħatt email f’Settembru jekk m’inix sejjer żball għax huma talbuna nerġgħu nikkomunikaw, niffolowjaw u jidhirli bgħatt żewġ reminders jiena. Żewġ reminders wieħed minnhom sa din il-ġimgħa stess. U dil-ġimgħa wkoll tlabt lil Eurojust biex jikkomunikaw ma’ rappreżentant tagħhom ħa jaraw x’inhi l-problema għaliex għadha ma ngħatatx data”.*

26. Però dan mhuwiex biżżejjed, apparti l-Istat ta’ inċertezza li hemm. Evidenti li lanqas il-prosekuzzjoni m’għandha ħjiel x’qiegħed jiġri għal dak li għandu x’jaqsam mas-smigħ ta’ xhieda barra minn Malta. Għalkemm il-kawża kriminali hi relatata mal-każ dwar allegat tixħim fix-xiri ta’ żejt mill-Enemalta, li dak iż-żmien kienet korporazzjoni pubblika, każ li kien għamel tant ħoss fi żmien l-elezzjoni tal-2013, tlettax-il sena wara għad m’hemm l-ebda ħjiel meta ser jispiċċa. Dan żgur mhux il-mod kif għandhom jitmexxew proċeduri ġudizzjarji. It-trapass ta’ dawn is-snin kollha juru li matul is-snin l-affarijiet ma sarux sew, u tista’ tgħid il-każ spiċċa fil-bir ta’ skieken. Taqra l-verbali tas-seduti li saru fil-proċeduri kriminali hu biżżejjed biex tikkonferma x’sens ta’ apatija waqa’ madwar

dan il-każ, bil-prosekuzzjoni tipponta subgħajha lejn l-awtoritajiet Svizzeri. Wieħed irid jiftakar li f'kawżi kriminali m'hemmx biss l-interessi tal-imputat/akkużat. Hemm ukoll l-interess tal-pubbliku u tal-vittmi li jiġi żgurat li l-prosekuzzjoni ta' akkużi ta' reati ssir kif suppost.

27. F'nota preżentata fid-9 ta' Frar 2023 l-Avukat Ġenerali qal li kienet intbagħatet l-informazzjoni addizzjonali meħtieġa mill-awtoritajiet Svizzeri lill-awtorità fl-Isvizzera permezz tal-*Eurojust*. In-nota tkompli, *"Illi l-esponenti tirrileva illi għalkemm qiegħda f'kuntatt kontinwu mal-awtoritajiet Svizzeri, sfortunatament l-eżitu ta' din it-talba ma jiddependix minnha.... l-esponenti taċċerta lil din l-Onorabbli Qorti li qiegħda tagħmel dak kollu possibbli bħala Awtorità Ċentrali sabiex din it-talba tiġi eżegwita mill-aktar fis possibbli"*. Kliem li ma jagħtu l-ebda spjegazzjoni ta' x'qiegħed iżomm milli jsir dak li għandu jsir, minkejja li l-Avukat Ġenerali qal li qiegħed f'kuntatt mal-awtoritajiet Svizzeri. Għall-Qorti m'huwiex biżżejjed li l-Avukat Ġenerali jgħid li jiddependi minn terzi sabiex issir seduta barra minn Malta biex jingħataw tweġibiet għad-domandi supplimentari li jrid jagħmel. Ma ntweriex li minn meta l-Avukat Ġenerali ddeċieda li għandu bżonn tagħrif supplementari minn persuni li xehdu bil-proċedura tal-ittri rogatorji (ara verbal tas-seduta tal-4 ta' Frar 2019), l-affarijiet tmexxew b'mod diliġenti. Ma ntweriex b'mod sodisfaċenti li l-prosekuzzjoni matul is-snin ħadet miżuri biex il-proċedura tar-rogatorji titħaffef. Kif diġà ssemma ma ntweriex li ttieħdu passi sabiex it-traduzzjoni

ta' dokumenti jsiru fl-iqsar żmien possibbli, meħud in konsiderazzjoni li l-proċeduri kriminali ilhom pendenti mis-sena 2013, u lanqas li l-Avukat Ġenerali ripetutament talab lill-awtoritajiet Svizzeri kompetenti biex jieħdu l-miżuri li hemm bżonn biex isir dak li ntalbu jagħmlu. Ma jistax ma jissemmiex ukoll li l-ħtieġa għall-ittri rogatorji kienet mill-bidu tal-każ (ara verbal tal-11 ta' April, 2013 a fol. 38).

28. *In oltre*, lanqas ma jirriżulta li sar xi eżerċizzju biex minflok ix-xhieda jinstemgħu permezz ta' *video conference*. F'dan ir-rigward il-Qorti tagħmel referenza għall-art. 647B(2) tal-Kodiċi Kriminali li daħal fis-seħħ bl-Att VIII tal-2017 fl-24 ta' Frar 2017, kif ukoll il-European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters tal-20 ta' April, 1959 li Malta rratifikat fit-3 ta' April 1994 u l-Isvizzera rratifikat fl-20 ta' Diċembru 1966, u s-Second Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. Malta rratifikat din tal-aħħar fit-12 ta' April, 2012 filwaqt l-Isvizzera fl-4 ta' Ottubru, 2004. Dak it-tieni protokoll kien jipprovdi għall-possibilità ta' teħid ta' xhieda permezz ta' *video conference* (ara art. 9).

29. Mill-verbali tal-proċeduri kriminali li ġew eżebiti bħala prova, ma jistax jingħad li l-attur ikkontribwixxa sabiex dawn il-proċeduri jitwalu għal dawn is-snin kollha.

30. Magħmula dawn il-konsiderazzjonijiet, il-Qorti tikkondividi l-konklużjoni li waslet għaliha l-Ewwel Qorti u tiċħad it-tieni aggravju.

<u>It-tielet aggravju</u>.

31. Dan l-aggravju jitratta dwar is-somma ta' €7,000 li l-Ewwel Qorti ordnat li għandu jitħallas l-attur bħala kumpens mhux pekunjarju. Il-konvenuti jsostnu li l-Ewwel Qorti ma kinitx korretta meta kkundannat lill-konvenuti jħallsu lill-attur is-somma ta' €7,000 bħala kumpens non-pekunjarju bl-imgħax, mid-data tas-sentenza. Argumentaw li l-attur qatt ma lmenta lill-Qorti Istruttorja dwar dewmien fil-proċess kriminali, u fiċ-ċirkostanzi l-Ewwel Qorti ma kellhiex tagħtih kumpens non-pekunjarju.

32. Għal dak li hu r-rimedju tal-kumpens non-pekunjarju, l-Ewwel Qorti rraġunat hekk:

> *"<u>Rimedju</u>*
> *Kif ta' spiss irribadew kemm il-Qorti Ewropeja u kif ukoll dawn il-Qrati r-rimedju għandu jkun wieħed effettiv u li jġib fix-xejn il-ksur. Artikolu 47 tal-Karta Ewropeja Dwar id-Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem jiddisponi fost oħrajn li kull persuna li d-drittijiet u l-libertajiet tagħha garantiti mil-liġi ta' l-Unjoni jiġu vjolati għandha d-dritt għal rimedju effettiv quddiem qorti. Artikolu 13 tal-Konvenzjoni jiddisponi ukoll li "Kull min ikollu miksura d-drittijiet u l-libertajiet tiegħu kontemplati f'din il-Konvenzjoni għandu jkollu rimedju effettiv quddiem awtorità nazzjonali għalkemm dak il-ksur ikun sar minn persuni li jkunu qed jaġixxu f'kariga uffiċjali".*
> *Mingħajr ebda dubbju, ir-rikorrent huwa intitolat għall-kumpens non-pekunjarju. Wara li qieset iċ-ċirkostanzi kollha fuq indikati, din il-Qorti tasal għall-konklużjoni li dan għandu jkun fl-ammont ta' sebgħat elef ewro (€7,000). Pero' dan waħdu ma jġibx fix-xejn il-ksur. Għalhekk skont kif jiddisponi l-artikolu 46 tal-Kostituzzjoni u 4 tal-Kap 319 tal-Liġijiet ta' Malta li jingħataw l-ordnijiet u provvedimenti kollha opportuni,*

> *din il-Qorti qed tordna lill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) kif fuq indikata sabiex tagħti żewġ seduti oħra li ma jkunux imbegħdin minn xulxin sabiex il-prosekuzzjoni tagħlaq il-provi tagħha. Fin-nuqqas tiddikjara li l-provi tal-prosekuzzjoni bħala magħluqa".*

33. Irrispettivament milli jekk l-attur ilmentax jew le quddiem il-Qorti Istruttorja, l-ilment lill-Qorti Istruttorja diffiċli li kienu jwassluh x'imkien għaliex kif diġà ngħad il-Qorti Istruttorja m'għandhiex il-poter li tiddikjara magħluq l-istadju tal-provi. Fiċ-ċirkostanzi, din il-Qorti ma tara xejn irregolari fil-fatt li l-Ewwel Qorti llikwidat kumpens non-pekunjarju bħala rimedju għal ħafna snin li diġa' għaddew kemm ilu li l-attur tressaq il-Qorti. Wara kollox dik il-Qorti għandha diskrezzjoni wiesa' għal dak li jikkonċerna r-rimedji li tista' tagħti għall-ksur ta' jedd fundamentali. Din il-Qorti ma tqisx li fiċ-ċirkostanzi partikolari ta' dan il-każ l-Ewwel Qorti ma kinitx ġustifikata li tillikwida kumpens non-pekunjarju.

34. Għaldaqstant, tiċħad it-tielet aggravju.

<u>Ir-raba' aggravju</u>.

35. Il-konvenuti jsostnu li minħabba l-argumenti li saru fl-aggravji ta' qabel, l-ispejjeż għandhom ikunu a karigu tal-attur.

36. Peress li l-aggravji ta' qabel ġew miċħuda, dan l-aggravju hu wkoll miċħud.

Deċiżjoni.

Għal dawn il-motivi tiċħad l-appell u tikkonferma s-sentenza appellata, bl-ispejjeż kollha kontra l-konvenuti.

Ir-Reġistratur għandu jibgħat kopja awtentika ta' din is-sentenza lill-Qorti Istruttorja li quddiemha qiegħed jinstema' l-każ il-Pulizija vs Tancred Tabone (numru 170/2013).

Mark Chetcuti Prim Imħallef	Giannino Caruana Demajo Imħallef	Anthony Ellul Imħallef

Deputat Reġistratur
jb